

Programmi koostaja ja vastutaja	Töö- ja pensionipoliitika osakond, hoolekande osakond ning Euroopa Liidu ja väliskoostöö osakond Tööala asekanter ja sotsiaalala asekanter
Programmi eelnõu valmimise aeg	01.10.2021
Vormi sisu kasutamise selgitus	Vorm on abiks riigi eelarvestrateegia (RES) protsessi sisendina koostatava programmi dokumendi eelnõu koostamiseks. Programmi eelnõu kohandatakse RES-ist ja RE-st lähtuvalt. Programmi kinnitavad sotsiaalkaitseminister ning tervise- ja tööminister käskkirjaga.
Tulemusvaldkond	Heaolu (HE)
Tulemusvaldkonna eesmärk	Sotsiaalse ebavõrdsuse ja vaesuse vähenemine, sooline võrdsus ning suurem sotsiaalne kaasatus
Valdkonna arengukava	Heaolu arengukava 2016–2023 (HEA) ¹
Programmi nimi	Sotsiaalkindlustuse programm (HE02)
Programmi eesmärk	Inimeste majanduslik toimetulek on aktiveeriva, adekvaatse ja jätkusuutliku sotsiaalkaitse toel paranenud
Elluviimise periood	2022–2025
Peavastutaja	Sotsiaalministeerium (SoM)
Kaasvastutajad	Sotsiaalkindlustusamet (SKA), Tervise ja Heaolu Infosüsteemide Keskus (TEHIK)

Sissejuhatus

Sotsiaalkindlustuse programm on üks sotsiaalse kaitse ja tööturu tulemusvaldkondi ühendava heaolu arengukava 2016–2023 eesmärkide saavutamiseks seotud programmidest, mis panustab otseselt arengukava II alaeesmärgi saavutamisse.

Eesti on vananeva ja väheneva rahvaarvuga riik, kus inimeste keskmine eeldatav eluiga on küll viimastel aastatel oluliselt pikenenud, kuid kõrvalabi vajavate inimeste hulk kasvab. Samuti kasvavad inimeste ootused saada riigipoolset tuge. Need trendid tõstatavad küsimused – kuidas rahuldada majanduse ja tööturu vajadusi ning tagada ühtlasi inimeste heaolu kasv ja sotsiaalkaitseüsteemi jätkusuutlikkus. Rahvastiku vähenemine ja vananemine mõjutab tööhõive ja sotsiaalkaitse valdkondi peamiselt kolmel viisil.

Esiteks jääb tööturul vähemaks töökäsi, mis tähendab, et rohkem tähelepanu tuleb pöörata teguritele, mis aitavad kindlustada olemasoleva tööjõu osalemise tööturul, sealhulgas selle vastavuse tööturu vajadustele.

Teiseks tekitab rahvastiku vähenemine ja vananemine surve sotsiaalkindlustussüsteemi finantsilisele jätkusuutlikkusele, kuna tööeline elanikkond võrreldes pensioniealistega väheneb oluliselt. Kui 2014. aastal oli ühe pensioniealise inimese kohta ligi kolm tööelist elanikku, siis näiteks 2040. aastaks on see suhe prognoosi kohaselt vähenenud 2,6ni. See tähendab tugevat survet pensionikindlustuse eelarvele ja pensioni suurusel.

Kolmandaks toob rahvastiku vananemine kaasa hoolduskoormuse ja kõrvalabi vajaduse kasvu, mistõttu on järjest rohkem vaja pakkuda inimestele toetavaid sotsiaalteenuseid.

Just nendele probleemidele keskenduvadki heaolu arengukavaga seotud programmid. Käesolev programm keskendub sotsiaalsete riskide korral rakendatavate sotsiaalkaitsemeetmete kättesaadavuse, adekvaatsuse ja jätkusuutlikkuse tagamisele.

¹ Heaolu arengukava 2016–2023 <http://www.sm.ee/et/heaolu-arengukava-2016-2023>

Heaolu arengukava 2016–2023

Tööhõive kõrge tase ning pikk ja kvaliteetne tööelu

Sotsiaalse ebavõrdsuse ja vaesuse vähendamine, sooline võrdsus ning suurem sotsiaalne kaasatus

Alaeesmärk 1: Tööjõu nõudluse ja pakkumise vastavus tagab tööhõive kõrge taseme ning kvaliteetsed töötingimused toetavad pikaajalist tööelus osalemist	Alaeesmärk 2: Inimeste majanduslik toimetulek on aktiveeriva, adekvaatse ja jätkusuutliku sotsiaalkaitse toel paranenud	Alaeesmärk 3: Inimeste võimalused iseseisvalt toime tulla, kogukonnas elada ning ühiskonnaelus osaleda on tänu efektiivsele õiguskaitsele ja kvaliteetsele kõrvalabile paranenud	Alaeesmärk 4: Naistel ja meestel on võrdsed õigused, kohustused, võimalused ja vastutus kõigis ühiskonnaelu valdkondades
---	--	---	---

Tabelis on kajastatud heaolu arengukava 2016–2023 neli alaeesmärki. Sotsiaalkindlustuse programm katab rohelisena märgitud alaeesmärki.

Programmi eesmärk, mõõdikud ja eelarve

Programmi eesmärk: inimeste majanduslik toimetulek on aktiveeriva, adekvaatse ja jätkusuutliku sotsiaalkaitse toel paranenud.

Mõõdik		Algtase	Sihttase 2022	Sihttase 2023	Sihttase 2024	Sihttase 2025	
Absoluutse vaesuse määr vanuserühmades 0–17, 18–64 ja 65+, %² <i>Allikas: Statistikaamet, Eesti sotsiaaluuring</i>	0–17	Mehed	2,1% (2019. a)	3,1%	3,0%	2,9%	2,8%
		Naised	3,0% (2019. a)	3,4%	3,3%	3,2%	3,1%
		Kokku	2,5% (2019. a)	3,2%	3,1%	3,0%	2,9%
	18–64	Mehed	3,7% (2019. a)	4,1%	4,0%	3,9%	3,8%
		Naised	2,0% (2019. a)	2,9%	2,8%	2,7%	2,6%
		Kokku	2,9% (2019. a)	3,5%	3,4%	3,3%	3,2%
	65+	Kokku ³	0,4% (2019. a)	0,7%	0,7%	0,7%	0,7%
	Ilmajäetuse määr kogu elanikkonnas, %⁵ <i>Allikas: Statistikaamet, Eesti sotsiaaluuring</i>	Mehed	5,9% (2020. a)	5,2%	4,6%	4,0%	4,0%
		Naised	7,0% (2020. a)	6,3%	5,7%	5,1%	5,1%

² Näitab nende inimeste osakaalu, kelle netosissetulek leibkonnaliikme kui tarbimisühiku kohta (ekvivalentnetosissetulek) kuus tarbimiskaalude 1:0,7:0,5 korral on absoluutse vaesuse piirist ehk arvestuslikust elatusmiinimumist madalam. Arvestuslik elatusmiinimum on inimesele vajalike elatusvahendite väikseim kogus, mis katab tema igapäevased vajadused. Elatusmiinimum koosneb arvestuslikust minimaalsest toidukorvist ja individuaalsetest mittetoidukulutustest, sh eluasemekulutused.

³ Soolist jaotust pole valimi piirangute tõttu võimalik välja tuua.

⁴ Valimi piirangute tõttu pole võimalik välja tuua 2019. a 65-aastaste ja vanemate absoluutse vaesuse määra.

⁵ 2019. a toimus meetodika muudatus ning sügava materiaalse ilmajäetuse näitaja asemel on edaspidi kasutusel näitaja "ilmajäetuse määr". Ilmajäetuse määr näitab nende isikute osatähtsust, kes ei saa endale võimaldada vähemalt viit komponenti 13-st: 1) üüri- ja kommunaalkulude tasumist, 2) kodu piisavalt soojana hoidmist, 3) ettenägematuid kulutusi, 4) üle päeva liha, kala või nendega samaväärseid valke sisaldava toidu söömist, 5) nädalast puhkust kodust eemal, 6) autot, 7) kulunud või kahjustatud mööbli väljavahetamist, 8) kulunud riiete asendamist uutega, 9) vähemalt kaht paari heas seisukorras ja meie kliimas sobilikke välisjalanõusid, 10) kas või väikese summa kulutamist enda peale igal nädalal, 11) regulaarselt mõnes tasulises vaba aja tegevuses osalemist, 12) vähemalt kord kuus sõprade või sugulastega kokku saamist, et koos süüa-juua või 13) vajaduse korral isiklikul otstarbel kodus interneti kasutamist.

	Kokku	6,5% (2020. a)	5,8%	5,2%	4,6%	4,6%
--	-------	-------------------	------	------	------	------

Olukorra lühianalüüs

Eesti on vananeva ja väheneva rahvaarvuga riik, kus samal ajal on pikenenud inimeste eluiga ja inimesed elavad kauem tervena. Arvestades 5–14-aastaste ja 55–64-aastaste inimeste arvu suhet rahvastikus, lahkub eeloleval kümnendil Eesti tööturult hinnanguliselt rohkem inimesi, kui sinna juurde tuleb. Analüüside kohaselt on 2024. aastaks Eestis pea 50 000 tööealist inimest vähem. See tekitab surve hõivatutele, et rahuldada tööjõuturu vajadused ja kindlustada adekvaatne sotsiaalse kaitse tase. Järjest rohkem tuleb tähelepanu pöörata sotsiaalkindlustussüsteemi finantsilise jätkusuutlikkuse küsimusele, millest lähtuvalt on algatatud mitu reformi, sealhulgas töövõimereform ja pensionireform.

Majanduslike toimetulekuraskuste ulatust ühiskonnas kirjeldatakse vaesuse, eeskätt absoluutse vaesuse ning laiemalt materiaalse ilmajäetuse näitajate kaudu. Allpool absoluutse vaesuse piiri (ehk arvestuslikku elatusmiinimumi) elas 2019. aastal 2,3% Eesti elanikest ehk hinnanguliselt 30 500 inimest.⁶ Ilmajäetuse määr koguelanikkonnas oli 2020. aastal 6,5%. Suhtelises vaesuses ehk allpool suhtelise vaesuse piiri elas 2019. aasta andmetel 20,7% Eesti elanikest ehk 272 700 inimest. Elanikkonnarühmade võrdlus näitab, et suhteline vaesus ohustab Eestis enam naisi, puudega inimesi, vanemaealisi ja töötuid. Suurim on sealjuures just töötute vaesusrisk. Vanemaealiste, s.o 65-aastaste ja vanemate inimeste suhtelise vaesuse risk tervikuna on küll oluliselt suurem võrreldes koguelanikkonnaga, eriti suur on suhtelises vaesuses olevate üksikute üle 65-aastase inimeste osakaal (76,8%), kuid absoluutses vaesuses elavate vanemaealiste osakaal võrreldes koguelanikkonnaga on väiksem.

Aastatel 2019–2022 soovitakse keskenduda absoluutse vaesuse olulisele vähendamisele – leibkonnaliikmetele peaks olema tagatud sissetulek vähemalt arvestusliku elatusmiinimumi ulatuses leibkonnas. Vaesuse ennetamiseks on planeeritud riiklikud nõustamised inimeste rahatarkuse suurendamiseks ja sotsiaalkindlustushüvitised, mis tagavad sissetuleku mittetöötamise perioodidel või arvestavad suurenenud kuludega. Kui inimene siiski vaesusesse satub, on selle leevendamiseks sotsiaalabipõhine miinimumsissetuleku skeem ehk toimetulekutoetus.

Eestis on sotsiaalkindlustushüvitiste, sh pensionide ja riiklike toetustega tagatud sotsiaalne kaitse erinevate riskide korral kogu elukaare ulatuses. Samas on olemasolevad sotsiaalkindlustushüvitised ja riiklikud toetused inimese vaesusest väljatoomiseks ebapiisavad. Samuti ei piisa ainult rahalistest toetusmeetmetest, et kindlustada inimeste majanduslik toimetulek ja ennetada vaesust. Materiaalse puuduse korral makstakse inimesele või tema perekonnale toimetulekutoetust. Kuivõrd toimetulekutoetuse puhul on tegemist vajaduspõhise toetusega, on selle maksmine administratiivselt kulukam kui kindlustushüvitiste maksmine. Toimetulekupiiri arvutamise meetodikat ei ole seaduse tasandil kirjeldatud ja seega sõltub toimetulekupiiri suurus vaid poliitilistest otsustest. Viimastel aastatel on toimetulekupiiri suurus siiski katnud elatusmiinimumi kulukomponentide (v.a kulud eluasemele) maksumuse. Eluasemekulud võetakse toimetulekutoetuse määramisel eraldi arvesse.

Sotsiaalkindlustust rahastatakse suures ulatuses sotsiaalkindlustusmaksetest, peamiselt sotsiaalmaksust. Eesti sotsiaalkaitseüsteemi iseloomustab teiste riikidega võrreldes väike sotsiaalkaitsekulude osatähtsus SKP-s ja rahaliste hüvitiste domineerimine teenuste üle. Näiteks

⁶ Absoluutse vaesuse piir ehk arvestuslik elatusmiinimum oli 2019. aastal 221,36 eurot

oli 2018. aastal Eurostati andmetel Eesti sotsiaalkaitse hüvitistele⁷ tehtud kulude osakaal SKP-s kokku 16,1%, rahalised hüvitised moodustasid SKP-s 11,1% ja mitterahalised hüvitised vaid 5,0%. Võrdlusena, näiteks Rootsis oli sotsiaalkaitse hüvitiste osakaal SKP-s kokku 27,7%, rahalised hüvitised moodustasid 14,5% ja mitterahalised 13,2% SKP-s. OECD riikide keskmine sotsiaalkulutuste osakaal SKP-s on 20% ringis⁸. Seda arvestades tuleb tagada meetmete kuluefektiivsus, mis tähendab ennekõike seda, et skeem annab vaesuse vähendamisel vähimate kuludega parima efekti. Samuti tähendab see skeemide administreerimise efektiivsust (skeemide lihtsus ja vähene arv erandeid).

Sotsiaalkaitseüsteemi arendamisel on oluline silmas pidada, et meetmed toetaksid inimeste osalemist tööturul ning ei soodustaks sealt enneaegset lahkumist. See eeldab inimeste teadlikkuse suurendamist pensionieas edasi töötamise võimalustest ning töötamist motiveerivaid hüvitiste ja toetuste skeeme, samuti aktiveerivate teenuste seostatust rahaliste hüvitiste maksmisega.

Sotsiaalsed siirded ehk rahalised toetused ja hüvitised (sh pensionid) kokku vähendasid 2019. aastal elanikkonna absoluutset vaesust ligi 90% ulatuses (19,7 protsendipunkti võrra) ehk ilma rahaliste toetuste ja hüvitisteta oleks absoluutses vaesuses elanud hinnanguliselt 22% Eesti elanikest. Ka mõju suhtelise vaesuse vähenemisele on oluline – 2019. aastal vähendasid sotsiaalsed siirded, sh pensionid, elanikkonna suhtelise vaesuse määra ligi 48% võrra (19 protsendipunkti). Erinevatest sotsiaalsete siirete liikidest vähendab elanikkonna vaesust enim vanaduspension. 2019. aastal vähendas vanaduspension kogu elanikkonna absoluutset vaesust 13,8 protsendipunkti (86%) võrra ja suhtelist vaesust 9,6 protsendipunkti (32%) võrra. Vanaduspensionil on suurim mõju 65-aastaste ja vanemate elanike vaesuse näitajatele, kuna nende jaoks on vanaduspension üldjuhul peamine sissetulekuallikas.

Arvestades Eesti tööealiste inimeste arvu vähenemist ning töötasude suurt erinevust, mis kandub tulevikus pensionitesse, vajab pensioniskeem muudatusi, mille põhisuunad kinnitas valitsus 2017. aastal. Lisaks ei saa me lubada pensionisüsteemis arvukalt eriskeeme, mis võimaldavad erialast tulenevat varasemat pensionile jäämist ja kõrgemat pensioni võrreldes tavapensioniga. Nende skeemide reformimine aitab kaasa ebavõrdse kohtlemise vähenemisele pensioniskeemis, toetab tööhõive kasvu ning aitab tagada pensionisüsteemikeemi finantsilise jätkusuutlikkuse. Puudega inimestele toetuste maksmine ning neile teenuste osutamine pole hästi integreeritud. Riik maksab puudega inimestele iseseisva toimetuleku, sotsiaalse lõimumise ja võrdsete võimaluste toetamiseks ning õppimise ja töötamise soodustamiseks eri toetusi mitme asutuse kaudu (mh Sotsiaalkindlustusamet, Eesti Töötukassa, Eesti Haigekassa, kohalikud omavalitsused). Tuleb analüüsida, kas konkreetsetes olukorras tagab selle riski vastu kõige parema kaitse hüvitise maksmine või saavutatakse paremaid tulemusi teenuste pakkumisega.

Suureneb inimeste piiriülene liikumine: tööle ja elama siirdutakse nii Euroopa Liitu kui väljapoole. Sotsiaalkindlustuse kontekstis tekitab piiriülene liikumine küsimuse väljateenitud õiguste tagamisest: inimesed peavad saama oma õigusi realiseerida ka siis, kui nad otsustavad teise riiki tööle või elama minna. Õiguste tagamiseks rakendatakse sotsiaalkindlustusalast koordinatsiooni Euroopa Liidu riikidega. Eestis väljateenitud vanaduspensionid ja toitjakaotuspensionid eksporditakse alates 2018. aastast ka kolmandatesse riikidesse. Täiendava meetmena sõlmitakse sotsiaalkindlustusalaseid lepinguid kolmandate riikidega, mis valdavas osas puudutavad pensioneid.

⁷ EL-is kasutatakse sotsiaalkaitsekulude hindamisel kokkulepitud metoodikat (ESSPROS). Sotsiaalse kaitse kogukulutused moodustuvad sotsiaal hüvitistest ja toetuste jagamise süsteemi ülalpidamise halduskuludest, sotsiaal hüvitised omakorda jagunevad rahalisteks hüvitisteks (hüvitiste ja toetustena makstud summad) ja mitterahalisteks hüvitisteks (sotsiaalteenuste osutamiseks kulunud raha).

⁸ Social spending, OECD <https://data.oecd.org/social-exp/social-spending.htm>

Olulisemad töös olevad tegevused

- Pensionireformiga seotult muutus alates 2021. aastast pensionile jäämine paindlikumaks. See annab inimestele suurema võimaluse valida, millal pensionile jääda. Pensionide piisavuse tagamiseks täiendati pensionivalemit, kus edaspidised I samba pensioniõigused sõltuvad 50% ulatuses sotsiaalmaksust ja 50% ulatuses staažist. Ühendosa lisandumine aeglustab I samba pensioni ebavõrdsuse kasvu ja tagab madalapalgalistele vanaduses parema sissetuleku. Alates 2027. aastast on pensioniiga seotud Statistikaameti arvatava keskmise eeldatava elueaga. See muudatus hoiab pensioniea eluea muutustega automaatses tasakaalus ja võimaldab eluea pikenedes maksta tulevastele pensionäridele praegusega samaväärseid pensione.
- Tulenevalt riikliku pensionikindlustuse seadusest analüüsib Sotsiaalministeerium koostöös Rahandusministeeriumiga iga viie aasta tagant pensionide arvutamise aluste mõju pensionikindlustussüsteemi finantsilisele ja sotsiaalsele jätkusuutlikkusele ning Vabariigi Valitsus esitab Riigikogule vajaduse korral ettepanekud muudatuste tegemiseks. Analüüs käsitleb kõiki pensionisambaid.
- Elamisväärsama asendussissetuleku tagamiseks analüüsib Sotsiaalministeerium toitjakaotuspensionide ja rahvapensionide skeeme ning esitab Vabariigi Valitsusele ettepaneku nende reformimiseks.
- Pensionäride õiglasemaks kohtlemiseks teeb Sotsiaalministeerium Vabariigi Valitsusele ettepaneku reformida soodustingimustel vanaduspensionide seaduse ja väljateenitud aastate pensionide seaduse pensionid, kuna pensioni saamise tingimused ei vasta enam algsele eesmärgile. Samal ajal analüüsib Rahandusministeerium koostöös Sotsiaalministeeriumiga töödandjapensionide soodustamise võimalusi.
- Sotsiaalkindlustussüsteem peab senisest enam arvestama inimeste piiriülese liikumisega.
- Töövõimetuspensionide reformimine Eestis tõi kaasa vajaduse avada Moldova, Ukraina, Venemaa ja Kanadaga sõlmitud sotsiaalkindlustusalased lepingud. Moldovaga sõlmitud lepingu muutmise protokollid ratifitseerimise seadus on vastu võetud. Venemaaga sõlmitud lepingu muutmise protokollid eelnõu on kavas esitada Vabariigi Valitsusele 2021. aasta oktoobris. Kanada ja Ukrainaga on lepingute muutmise läbirääkimised jätkuvad, edasiminekuks sõltub teise poole koostöövalmidusest. Samuti liigutakse edasi uute lepingute sõlmimisega, esimene prioriteet on USA, kellega jätkatakse läbirääkimisi.
- Riiklikus pensionisüsteemis on arvukalt skeeme, mida Sotsiaalministeerium analüüsib koostöös Sotsiaalkindlustusametiga, et lõpptulemina tagada inimestele lihtne, kättesaadav ja tõhus pensioni kompleksteenuse.

Meede 1.1. Hüvitiste maksmine, skeemide arendamine ja inimeste piiriülest liikumist arvestava sotsiaalkindlustussüsteemi kujundamine

Meetme eesmärk: hüvitiste, toetuste ja muu abi kaudu inimeste sotsiaalse kaitse tagamine, sotsiaalkindlustuse jätkusuutlikkuse kindlustamine.

Möödik		Algtase	Sihttase 2022	Sihttase 2023	Sihttase 2024	Sihttase 2025
Absoluutse vaesuse määr töötavate inimeste seas, %⁹ <i>Allikas: Statistikaamet, Eesti sotsiaaluuring</i>	Mehed	2,5% (2019. a)	1,4%	1,3%	1,2%	1,2%
	Naised	1,1% (2019. a)	0,8%	0,7%	0,6%	0,6%
	Kokku	1,8% (2019. a)	1,1%	1,0%	0,9%	0,9%
Absoluutse vaesuse määr mittetöötavate inimeste seas, %¹⁰ <i>Allikas: Statistikaamet, Eesti sotsiaaluuring</i>	Mehed	4,0% (2019. a)	7,2%	7,1%	7,0%	7,0%
	Naised	2,2% (2019. a)	4,1%	4,0%	3,9%	3,9%
	Kokku	2,9% (2019. a)	5,3%	5,2%	5,1%	5,1%
Absoluutse vaesuse määr puudega inimeste seas, %¹¹ <i>Allikas: Statistikaamet, Eesti sotsiaaluuring</i>	Kokku	1,2% (2018. a) ¹²	0,3%	0,3%	0,3%	0,3%
50–74-aastaste tööhõive määr, %¹³ <i>Allikas: Eesti tööjõu-uuring, Statistikaamet</i>		58,4% (2020. a)	55,3%	56,5%	57,0%	57,0%
Mittetöötavate pensionäride ja hõivatute suhtarv¹⁴ <i>Allikas: Sotsiaalkindlustusamet, Statistikaameti Eesti tööjõu-uuring, Sotsiaalministeeriumi arvutused</i>		39,1 (2019. a)	41,0	40,5	40,0	40,0

Tegevus 1.1.1. Sotsiaalkindlustuse valdkonna arendamine

Tegevuse eesmärk: Sotsiaalkindlustuspoliitika kujundamine ja elluviimise korraldamine, et lahendada kehtivate sotsiaalkindlustusskeemide rakendamise seotud küsimused ja arendada efektiivselt vaesust ennetavaid ning aktiivset tööturul osalemist soodustavaid sotsiaalkindlustusskeeme.

Möödik	Algtase	Sihttase 2022	Sihttase 2023	Sihttase 2024	Sihttase 2025
Sotsiaalkindlustuspoliitika on kujundatud ja elluviimine korraldatud <i>Allikas: Sotsiaalministeerium</i>	jah	jah	jah	jah	jah

57 Sotsiaalkindlustuspoliitika kujundamine ja selle elluviimise korraldamine (SoM)

⁹ Möödik näitab nende 18–64-aastaste inimeste osakaalu, kelle netosissetulek leibkonnaliikme kui tarbimisühiku kohta (ekvivalentnetosissetulek) kuus tarbimiskaalude 1:0,7:0,5 korral on absoluutse vaesuse piirist ehk arvestuslikust elatusmiinimumist madalam. Arvestuslik elatusmiinimum on inimesele vajalike elatusvahendite väikseim kogus, mis katab tema igapäevased vajadused. Elatusmiinimum koosneb arvestuslikust minimaalsest toidukorvist ja individuaalsetest mittetoidukulutustest, sh eluasemekulutused. Hõiveseisund – hõiveseisund, mis iseloomustas isikut aastas enam kui kuuel kuul. Töötav sisaldab nii palgatöötajaid kui ettevõtjaid.

¹⁰ Möödik näitab nende 18–64-aastaste inimeste osakaalu, kelle netosissetulek leibkonnaliikme kui tarbimisühiku kohta (ekvivalentnetosissetulek) kuus tarbimiskaalude 1:0,7:0,5 korral on absoluutse vaesuse piirist ehk arvestuslikust elatusmiinimumist madalam. Arvestuslik elatusmiinimum on inimesele vajalike elatusvahendite väikseim kogus, mis katab tema igapäevased vajadused. Elatusmiinimum koosneb arvestuslikust minimaalsest toidukorvist ja individuaalsetest mittetoidukulutustest, sh eluasemekulutused. Hõiveseisund – hõiveseisund, mis iseloomustas isikut aastas enam kui kuuel kuul. Mittetöötavad sisaldab nii töötuid, vanaduspensionäre kui muid mitteaktiivseid.

¹¹ Möödik näitab nende inimeste osakaalu, kelle netosissetulek leibkonnaliikme kui tarbimisühiku kohta (ekvivalentnetosissetulek) kuus tarbimiskaalude 1:0,7:0,5 korral on absoluutse vaesuse piirist ehk arvestuslikust elatusmiinimumist madalam. Arvestuslik elatusmiinimum on inimesele vajalike elatusvahendite väikseim kogus, mis katab tema igapäevased vajadused. Elatusmiinimum koosneb arvestuslikust minimaalsest toidukorvist ja individuaalsetest mittetoidukulutustest, sh eluasemekulutused. Hõiveseisund – hõiveseisund, mis iseloomustas isikut aastas enam kui kuuel kuul. Mittetöötavad sisaldab nii töötuid, vanaduspensionäre kui muid mitteaktiivseid. Soolist lõiget pole valimi piirangute tõttu võimalik välja tuua.

¹² Valimi piirangute tõttu pole võimalik välja tuua 2019. a puuetega inimeste absoluutse vaesuse määra.

¹³ Möödik näitab 50–74-aastaste tööga hõivatud inimeste osatähtsust rahvastikus.

¹⁴ Möödik näitab mittetöötavate pensionäride (vanaduspension, ennetähtaegne vanaduspension, soodustingimustel pension, väljateenitud aastate pension ja eripension) suhtarvu hõivatutesse.

Sotsiaalkindlustuspoliitika kujundamiseks tegeletakse kehtivate sotsiaalkindlustusskeemide rakendamisega seotud küsimuste lahendamiseks. Samal ajal arendatakse efektiivselt vaesust ennetavaid ja aktiivset tööturul osalemist soodustavaid sotsiaalkindlustusskeeme, sealhulgas:

- koostatakse puudega inimeste toetuste ja teenuste süsteemi ajakohastamiseks lahendusteede pakett ning alustatakse selle elluviimiseks vajalike analüüside ja arendustegevustega;
- lähtutakse põhimõttest, et sotsiaalkindlustusskeemid peaksid ennetama sotsiaalabi saamise vajadust ning vastama Euroopa sotsiaalharta ja sotsiaalkindlustuskoodeksi standarditele. Kindlustushüvitiste miinimumsuurus on praegu liiga väike, et ennetada vaesusesse sattumist. Samal ajal oleks otstarbekas viia sissetulekuta või väikese sissetulekuga isikutele makstavad toetused (töötutoetus, rahvapension jms) ühtsetele alustele;
- tegutsetakse selle nimel, et toimetulekupiir tagaks koos eluasemekulude hüvitamisega majandusliku toimetuleku elatusmiinimumi ulatuses;
- selleks, et tagada tulevikus piisava suurusega riiklik pension (I ja II sammu) vähemalt 15 aastat töötanud inimestele, seotakse pensioniiga alates 2027. aastast eeldatava elueaga ning täiendatakse I sammu pensionivalemit. Nendest sammudest aga ei piisa eakamatele, eriti üksikutele vanaduspensionäridele elamisväärse pensioni tagamiseks, mistõttu analüüsitakse rahvapensioni ja toitjakaotuspensioni skeeme ja pakutakse välja lahendused.

Ebavõrdse kohtlemise vähendamiseks pensioniskeemis:

- töötatakse välja soodustingimustel vanaduspensionide seaduse ja väljateenitud aastate pensionide seaduse muudatuste pakett nende pensionide järkjärguliseks kaotamiseks, kuna pensioni saamise tingimused ei vasta enam algsel eesmärgile;
- rakendatakse eriseadustes sätestatud pensionide muudatused nende jõustumisel.

Inimeste väljateenitud õiguste realiseerimiseks ja Euroopa Liidu piirides vaba liikumise toetamiseks:

- esitatakse Eesti seisukohti Euroopa Liidu sotsiaalkindlustuse koordineerimismääruse muutmise eelnõu läbirääkimistel. Eelnõu vastuvõtmisel on eesmärgiks selle sujuv rakendamine.
- toetatakse Euroopa Liidu ja Suurbritannia vahel sõlmitud väljaastumislepingu ja 2021. aastal jõustunud uue kaubanduslepingu sujuvat rakendamist.
- Piiriüleste sotsiaalkindlustusjuhtumite kiiremaks ja tõhusamaks menetlemiseks Euroopa Liidu, Šveitsi ja EMU riikidega võetakse Euroopa Komisjonilt üle Euroopa Sotsiaalkindlustusandmete Infosüsteemi EESSI kasutajaliidese RINA arendamine ning alustatakse selle funktsioonide integreerimist siseriiklikesse infosüsteemidesse.
- Võimaldatakse Euroopa ühenduste institutsioonides töötavatel ametnikel oma pensioniõigused üle kanda EÜ pensioniskeemi või EÜ pensioniskeemist Eesti pensionisüsteemi.
- Jätkatakse kehtivate Ukraina, Kanada, Moldova ja Venemaa lepingute muutmist (lepingute läbirääkimised avati seoses töövõimereformiga):
- ratifitseeritakse Moldovaga sõlmitud sotsiaalkindlustuslepingu muutmise leping;
- jätkatakse läbirääkimisi Ukraina ja Kanadaga kehtivate lepingute muutmiseks (töövõimereformi rakendamise aspektist);
- jätkatakse lepingu sõlmimise ja ratifitseerimise protsessi Venemaa pensionilepingu muutmiseks (läbirääkimised on lõppenud)
- Jätkatakse pooleliolevaid läbirääkimisi Ameerika Ühendriikidega sotsiaalkindlustuslepingu sõlmimiseks;
- Kohtutakse (Tallinnas) Kasahstani ekspertidega eesmärkida välja selgitada kahepoolse sotsiaalkindlustuslepingu sõlmimise võimalus/vajadus.

Tegevus 1.1.2. Pensionid, toetused ja hüvitised

Tegevuse eesmärk: Õigeaegne ja seadustega kooskõlas pensionide, toetuste ja hüvitiste väljamaksmine ning seeläbi inimeste elukvaliteedi hoidmine või parandamine.

Oodatav tulemus

Oodatavat tulemust aitab oma teenuste kaudu saavutada Sotsiaalkindlustusamet.

Möödik	Algtase	Sihttase 2022	Sihttase 2023	Sihttase 2024	Sihttase 2025
65-aastaste ja vanemate elanike suhtelise vaesuse määr, % <i>Allikas: Statistikaamet, Eesti Sotsiaaluuring</i>	41,4% (2019. a)	jääb samale tasemele või väheneb	jääb samale tasemele või väheneb	jääb samale tasemele või väheneb	jääb samale tasemele või väheneb
Puudega inimeste toetuste mõju 18–64-aastaste puudega inimeste absoluutse vaesuse vähendamisele, % <i>Allikas: Statistikaamet, Eesti Sotsiaaluuring, Sotsiaalministeeriumi arvutused</i>	..15% (2019. a)	jääb samale tasemele või suureneb	jääb samale tasemele või suureneb	jääb samale tasemele või suureneb	jääb samale tasemele või suureneb
Eesti keskmise brutovanaduspensioni suhe keskmisesse brutopalka <i>Allikas: Statistikaamet, Sotsiaalkindlustusamet, Sotsiaalministeeriumi arvutused</i>	34 (2019. a)	34	34	34	34
Rahvapensioni suhe keskmisesse brutopalka <i>Allikas: Statistikaamet, Sotsiaalkindlustusamet, Sotsiaalministeeriumi arvutused</i>	15 (2019. a)	15	15	15	15
Lepingute alusel pensioni saajate arv kokku¹⁶ <i>Allikas: Sotsiaalkindlustusamet</i>	18 148 (2020. a)	19 348	19 948	20 548	20 548
Välismaal elavad isikud, kes saavad lepingute ja riigisisese õiguse alusel Eesti pensioni¹⁷ <i>Allikas: Sotsiaalkindlustusamet</i>	10 878 (2019. a)	15 450	15 450	15 450	15 450

302 Riiklik vanaduspension (SKA)

Pension on sotsiaalkindlustushüvitis vanaduse korral. Pensionisüsteemi eesmärk on tagada pensionile läinud inimesele igakuine sissetulek, mis sõltub tema varasemast panustamisest pensioniskeemi (sotsiaalmaksu tasumine). Vanaduspensioni saamiseks peab olema jõudnud vanaduspensioniiikka ja täidetud vajalik pensionistaaž. 01.01.2017 hakkas vanaduspensioniiiga järk-järgult tõusma, jõudes 2026. aastaks 65. eluaastani. Vanaduspensioniiiga suureneb vastavalt sünniaastale. Alates 01.01.2021 jõustus I samba reform, mille tulemusena loodi ennetähtaegse ja edasilükatud vanaduspensioni asemele paindlik vanaduspension. Pensioniteenusel on mitmed alaliigid ja palju erinevaid sihtgrupe.

¹⁵ 2019. a tööealiste puudega inimeste absoluutse vaesuse määra andmeid ei avaldatud valimi piirangute tõttu.

¹⁶ Näitab kolmandate riikidega sõlmitud sotsiaalkindlustuslepingute mõju nii Eestis elavatele inimestele, kes saavad välismaalt pensioni, kui ka välismaal elavatele inimestele, kes saavad Eestist pensioni.

¹⁷ Näitab Eesti pensioniõiguse (nii kolmandate riikidega sõlmitud sotsiaalkindlustuslepingute kui ka riigisisese õiguse alusel eksporditavate pensionide) kasutamist välisriikides elavate isikute poolt.

306 Riikliku vanaduspensionini kogumisosa (RaM/pensionifondivalitsejad/elukindlustusseltsid / pensioniregistri pidaja) (SoM)

Rahvastiku vananemise probleemiga tegelemiseks loodi 2002. aastal riikliku vanaduspensionini kogumisosa ehk kohustuslik kogumispension. Inimene, kelle eest makstakse Eestis sotsiaalmaksu, teeb sissemakseid kohustuslikku pensionifondi. Tema sotsiaalmaksu pensionikindlustuse osa jaguneb kaheks – 16% eest omandab ta jooksvalt rahastatava riikliku pensioni õigusi ja 4% kantakse kohustuslikku pensionifondi. Pensionile minnes koosneb riiklik vanaduspension samuti kahest osast – jooksvalt rahastatavast riiklikust vanaduspensionist ja riikliku vanaduspensionini kogumisosast. Viimati nimetatud sõltub kohustuslikku pensionifondi kogutud summa suurusest ja inimese vanusest pensionile minekul. Pensioni maksavad välja elukindlustusseltsid või pensioniregistri pidaja.

237 Riiklik töövõimetuspension (SKA)

Töövõimetuspensionini saavad inimesed, kellel on ekspertiisiotsus töövõimetuse kohta ehk inimene ei ole võimeline tööga elatist teenima või see on raskendatud. Töövõime kaotus võib olla täielik (100%) või osaline (10–90%). Töövõimetuspensionini makstakse 40–100%-lise töövõimekaotuse korral. Töövõimereformiga ei lisandu alates 1. juulist 2016 enam uusi töövõimetuspensione ning alates 1. jaanuarist 2017 hindab töövõimet ja maksab töövõimetoetust Eesti Töötukassa. Töövõimetuspensionini maksmise õiguslik alus tuleneb riikliku pensionikindlustuse seadusest (RPKS).

238 Riiklik toitjakaotuspension (SKA)

Toitjakaotuspensionile on õigus toitja surma korral tema ülalpidamisel olnud perekonnaliikmetel. Lapsele, vanemale või lesele määratakse pension sõltumata sellest, kas ta oli toitja ülalpidamisel või mitte. Õiguse riiklikule toitjakaotuspensionile sätestab riikliku pensionikindlustuse seadus (RPKS). Lapsel on õigus toitjakaotuspensionile kuni 18-aastaseks saamiseni, õppimise korral kuni 24-aastaseks saamiseni. Lesel on õigus toitjakaotuspensionile üksnes siis, kui ta ei tööta ja kasvatab toitja kuni 3-aastast last, samuti raseduse ajal või kui lesk on püsivalt töövõimetu või pensionieas.

178 Kahjuhüvitis (SKA)

Kutsehaiguse või tööõnnetusega seotud kahjuhüvitiste maksmine nähakse ette töötervishoiu ja tööohutuse seaduse § 24² (tööandja õigusjärglaseta likvideerimisel) ning põllumajandusreformi seaduse § 14 lõike 3 (ühismajandi likvideerimisel või reorganiseerimisel) alusel, mille järgi läheb tööandja poolt kannatanule tööõnnetusest või kutsehaigusest tingitud tervisekahjustuse või surma põhjustamisega tekitatud varalise kahju hüvitamise nõue Sotsiaalkindlustusametile üle, kui tööandja likvideeritakse õigusjärglaseta. Sotsiaalkindlustusamet tuvastab vähenenud töövõime korral töövõime kaotuse protsendi ning maksab tööandja asemel hüvitist.

185 Puudega tööealise inimese sotsiaaltoetus (SKA)

Puudega inimestele toetuste maksmise aluseks on puuetega inimeste sotsiaaltoetuste seadus. Toetused jagunevad: puudega lapse toetus, puudega tööealise inimese toetus, puudega vanaduspensioniealise inimese toetus, puudega vanema toetus, õppetoeetus ja täienduskoolitustoetus. Puudega inimeste toetuste arvestamise aluseks on igaks eelarveaastaks riigieelarve seadusega kehtestatav puudega inimeste sotsiaaltoetuse määr. Toetuste suurus sõltub puude raskusastmest (tööealistel lisaks ka puudeliigist) ning toetused arvutatakse vastavalt puuetega inimeste sotsiaaltoetuste seaduses sätestatud protsendina sotsiaaltoetuse määrast. Puudega tööealise isiku igakuine toetus on jätkuvalt vahemikus 16–53 eurot ja puudega vanaduspensioniealise isiku igakuine toetus vahemikus 12–40 eurot kuus. Puudega vanema toetust makstakse 19,18 eurot kuus, õppetoeetust 6–25 eurot kuus ja täienduskoolitustoetust kuni

631 eurot kolme kalendriaasta kohta. Puudega isikute arv kasvab iga aastaga ning seetõttu kasvab ka toetuste kulu riigieelarves.

186 Represseeritu ja tuumakatastroofi tagajärgede likvideerija toetused (SKA)

Represseeritu toetuse maksmise aluseks on okupatsioonirežiimide poolt represseeritud isiku seadus. Toetust on õigus saada represseeritu tunnistuse omanikul. 2016. aastast hakkas kehtima tervise taastamise toetuse ja sõidusoodustuse asemel represseeritu toetus, mille suurus alates 2018. aastast on 230 eurot kalendriaastas ning mille taotlemiseks ei nõuta kuludokumentide esitamist.

Alates 1. aprillist 2018 kehtib sotsiaaltoetus tuumakatastroofi tagajärgede likvideerijatele, mida makstakse sotsiaalhoolekande seaduse (SHS) § 140 alusel.

297 Välisriigis töötavate ja tagasipöördujate sotsiaalkindlustus ja –toetus (sh A1) (SKA)

Sotsiaaltoetusi vanaduspensionieas välisriigist Eestisse asunutele makstakse sotsiaalhoolekande seaduse § 140 alusel, mis näeb ette sotsiaaltoetuse maksmise rahvapensioni määras, mida iga aasta 1. aprillil indekseeritakse pensioniindeksiga. 2021. aasta 1. aprillist on toetuse suurus 255,18 eurot kuus. Sotsiaalmaksu ravikindlustuse osa makstakse välisriigist tagasi pöördunud Eesti kodanikule või eesti rahvusest inimesele sotsiaalmaksuseaduse alusel.

Tõend A1 väljastatakse inimestele, kes viibivad lähetuses välisriigis või töötavad mitmes riigis. Seda võivad taotleda nii tööandja, töötaja kui ka ametnik. Tõendiga määratakse kindlaks isiku kindlustajariik. Tõendi väljastab riik, mille sotsiaalkindlustuse õigusakte kohaldatakse ja sellega tõendab lähetuses viibiv või mitmes riigis töötav isik vastu võtva riigi ametkonnale, et tema suhtes ei kohaldata ühegi teise tema tööga seotud riigi sotsiaalkindlustuse õigusakte. Hiljem kasutatakse sotsiaalmaksu infot pensioni maksmise alusena.

189 Üksi elava pensionäri toetus (SKA)

Üksi elava pensionäri toetust makstakse alates 2017. aastast sotsiaalhoolekande seaduse alusel. Toetuse eesmärk on parandada pensionäri majanduslikku iseseisvust ja vähendada tema vaesusrisiki. Toetust makstakse üks kord aastas oktoobrikuus üksi elavatele pensionäridele, kelle igakuine netopension on väiksem kui 1,2-kordne Eesti keskmine pension, s.o 2021. aastal alla 636 euro. 2021. aastal on toetuse suurus 115 eurot. Toetuse maksmise määr ja toetuse suurus kehtestatakse igaks eelarveaastaks riigieelarvega.

327 Riigipoolne õppelaenu kustutamine (SKA)

Õppelaenu kohustuse riigile üle võtmine riigitagatise ulatuses. Õppelaenu kustutatakse puuduva töövõimega isikute ning rasket või sügava puudega last kasvatava vanema eest. Õppelaenu kustutamise aluseks on õppetootuste ja õppelaenu seadus.

191 Olümpiavõitja toetus (SKA)

Olümpiavõitja riiklikku toetust makstakse spordiseaduse alusel. Toetust makstakse olümpiavõitjale vanuse (kümme aastat enne vanaduspensioniga) või osalise või puuduva töövõime alusel. Toetuse määr isiku kohta kuus on eelarveaastale eelneva aasta III kvartali Eesti keskmine brutokuupalk (2021. a 1441 eurot, 2020. a 1384 eurot), kuid toetuse uus suurus ei või olla väiksem eelmise aasta olümpiavõitja riikliku toetuse suuruselt. Toetuse saamise taotlus esitatakse Sotsiaalkindlustusametile, kes vastavalt seadusele otsustab toetuse määramise ning teeb toetuse väljamakse.

Tegevus 1.1.3. Muu materiaalne abi inimestele

Tegevuse eesmärk: Kõikidele abivajajatele toiduabi võimaldamine ning seeläbi nende elukvaliteedi parandamine.

Oodatav tulemus

Oodatavat tulemust aitab oma teenuste kaudu saavutada Sotsiaalministeerium.

Möödik	Algtase	Sihttase 2022	Sihttase 2023	Sihttase 2024	Sihttase 2025
Osakaal toiduabi saajatest, kes hindavad, et toiduabi saamine on muutnud nende või nende leibkonnaliikmete elu, % <i>Allikas: Euroopa abifondist enim puudust kannatavate isikute jaoks abi saajate uuring</i>	76% (2017. a)	-	-	-	-

46 Enim puudust kannatavatele inimestele toiduabi ostmise ja jagamine (SoM)

Abi saajatele toiduainete ostmise ja jagamise kaudu vähendatakse enim puudust kannatavate inimeste toidupuudust ning toetatakse nende toimetulekut. Lisaks materiaalsele abile rakendatakse sotsiaalset kaasatust suurendavaid meetmeid, mida rahastatakse riigieelarvest või Euroopa struktuurivahenditest. Teenust rahastatakse Euroopa abifondi toetuse andmise tingimuste (TAT) „Enim puudust kannatavatele inimestele toiduabi ostmise ja jagamise tingimused“ raames.

256 Toiduannetuste kogumine ja jagamine (SoM)

Teenusega suurendatakse Eestis regulaarselt annetatud toiduabi saavate inimeste arvu ja tagatakse mitmekesisem toiduvalik kõigile annetatud toidu saajatele, et toetada enim puudust kannatavate inimeste toimetulekut. Lisaks materiaalsele abile rakendatakse sotsiaalset kaasatust suurendavaid meetmeid, mida rahastatakse riigieelarvest või Euroopa struktuurivahenditest. Teenust rahastatakse Euroopa abifondi TAT „Enim puudust kannatavatele inimestele toiduannetuste kogumise ja jagamise tingimused“ raames.

Tegevusega 1.1.3 „Muu materiaalse abi andmine inimestele“ seostuvad kohaliku omavalitsuse makstavad toetused ja pakutavad teenused, mida rahastatakse riigieelarve kohaliku omavalitsuse üksuste toetusfondi vahenditest

Tegevuse eesmärki toetavalt saavad kohalikud omavalitsused riigieelarvest toimetulekutoetuse maksmise vahendeid ning sotsiaaltoetuste maksmise ja sotsiaalteenuste osutamise vahendeid, sh toimetulekutoetuse administreerimiseks ja matusetootuse maksmiseks.

Toimetulekutoetust eraldatakse riigieelarvest sotsiaalhoolekande seaduse § 156 lõike 1 alusel kohaliku omavalitsuse üksustele. Toimetulekutoetus on mõeldud isikutele või peredele, kelle eelmise kuu netosissetulek pärast jooksvat kuul tasumisele kuuluvate eluasemekulude mahaarvestamist jääb alla kehtestatud toimetulekupiiri. 2018. aastal muudeti toimetulekutoetuse süsteemi nii, et see motiveeriks senisest enam toetuse saajaid tööle asumisele ning ühtlasi suurendati toimetulekutoetuse regulatsiooni paindlikkust (laiendati kaalutusotsuse võimalusi kohalikele omavalitsustele). Toimetulekupiir üksi elavale inimesele või perekonna esimesele liikmele on 150 eurot, alaealise liikme puhul on toimetulekupiir 180 eurot.

Matusetootus lisandus kohalike omavalitsuste toetusfondi 2018. aastal sotsiaalhoolekande seaduse muudatusega. Kehtetuks tunnistati riikliku matusetootuse seadus, mis varem reguleeris matusetootuse saamist ja mida seni maksis Sotsiaalkindlustusamet. Alates 2018. aasta algusest otsustab iga kohalik omavalitsus ise matusetootuse maksmise ja taotlemise tingimused ja korra. Kohalikele omavalitsustele eraldatavad lisavahendid on mõeldud matuste korraldamisega seotud kulude katmiseks ning need loovad võimaluse (kohustust ei ole) maksta matusetootust keskmiselt 250 eurot surmajuhtumi kohta. Riigieelarvest eraldatavaid vahendeid võivad kohalikud omavalitsused kasutada nii toetuse maksmiseks lähedase kaotanud inimesele kui ka kohaliku omavalitsuse korraldatavate matuste korraldamisega seotud kulude katmiseks.

Programmi eelarve

Eelarve jaotus	Programmi tegevuse nimetus	Teenuse nimetus	Vastutaja	Meetme nimetus / Aasta				
				Hüvitiste maksmine, skeemide arendamine ja inimeste piirülest liikumist arvestava sotsiaalkindlustussüsteemi kujundamine				
				2022	2023	2024	2025	
KULUD	Kokku:			2 848 438 807	3 242 364 058	3 450 597 523	3 530 919 912	
	Muu materiaalne abi inimestele	Kokku:		1 946 150	1 887 300			
		Enim puudust kannatavatele inimestele toiduabi ostmine ja jagamine	SoM	1 384 903	1 355 478			
		Toiduannetuste kogumine ja jagamine	SoM	561 247	531 822			
	Pensionid, toetused ja hüvitised		Kokku:		2 845 894 198	3 239 930 370	3 450 052 743	3 530 374 154
		Kahjuhüvitis	SKA	6 971 998	7 220 128	7 401 096	7 543 080	
		Olümpiavõitja toetus	SKA	269 074	278 203	289 175	314 158	
		Puudega tööealise inimese sotsiaaltoetus	SKA	54 004 070	54 246 507	54 522 673	55 340 504	
		Represseeritu ja tuumakatastroofi tagajärgede likvideerija toetused	SKA	1 985 533	1 895 769	1 812 734	1 733 717	
		Riigipoolne õppelaenu kustutamine	SKA	290 606	274 972	277 908	275 875	
		Riiklik toitjakaotuspension	SKA	15 554 745	17 538 249	17 971 010	18 253 857	
		Riiklik töövõimetuspension	SKA	10 921 414	10 893 935	10 991 990	11 117 988	
		Riiklik vanaduspension	SKA	2 270 396 078	2 528 272 432	2 714 510 073	2 909 157 942	
		Riikliku vanaduspensioni kogumisos	SoM	466 900 000	600 750 000	623 400 000	507 000 000	
		Välisriigis töötavate ja tagasipöördujate sotsiaalkindlustus ja -toetus (sh A1)	SKA	314 147	318 406	327 350	337 316	
		Üksi elava pensionäri toetus	SKA	18 286 533	18 241 769	18 548 734	19 299 717	
	Sotsiaalkindlustuse valdkonna arendamine		Kokku:		598 459	546 388	544 780	545 758
		Sotsiaalkindlustuspoliitika kujundamine ja selle elluviimise korraldamine	SoM	598 459	546 388	544 780	545 758	

Programmi teenuste maksumus kujuneb teenuse osutamisega seotud otsestest kuludest (nt inimestele suunatavad toetused või teenusekohtade ülalpidamine) ja teenuse osutamisega seotud kaudsetest kuludest (teenust osutava asutuse personali- ja majandamiskulud). Alates 2020. aastast on programmi teenuste kuludes kajastatud ka info- ja kommunikatsioonitehnoloogia kulud, mis varem olid planeeritud Sotsiaalministeeriumi valitsemisala tegevuste elluviimise programmi. Info- ja kommunikatsioonitehnoloogia teenust osutab Sotsiaalministeeriumi valitsemisalas Tervise ja Heaolu Infosüsteemide Keskus.

Alates 2020. aastast kajastatakse käibemaks programmide üleselt ehk see ei sisaldu enam programmi kuludes, sh teenuste maksumuses. Samuti kajastatakse programmide üleselt ka tulud, kuna riigieelarve seadus ei erista enam tulusid programmide kaupa.

Sotsiaalkindlustuse programmi 2022. aasta teenuste olulisemad muudatused

Alates 2022. aastast on üheks teenuseks nr 327 „Riigipoolne õppelaenu kustutamine“ liidetud varem eraldi teenused nr 190 „Õppelaenu kustutamine vähenenud töövõimega inimeste eest“ ning Laste ja perede programmi teenus nr 210 „Õppelaenu kustutamine lapse sünni korral ning raske ja sügava puudega laste vanematele“. Teenused liideti, kuna tegemist on väikesemahuliste hüvitiste teenustega ja nende eristamine ei oma eraldiseisvat eesmärki.

Programmi juhtimiskorraldus

Programmi koostamise korraldus

Sotsiaalkindlustuse programmi elluviimist ja seiret koordineerib heaolu arengukava 2016–2023 juhtkomisjon. Sotsiaalkindlustuse programmi juhivad Sotsiaalministeeriumi tööala asekanstler ja sotsiaalala asekanstler. Programmijuhi ülesanne on programmi koostamise ja uuendamise eestvedamine, programmi elluviimise ja seire koordineerimine, programmi ja tulemusvaldkonna arengukava vahelise sidususe tagamine ja infovahetuse korraldamine ning heaolu arengukava juhtkomisjoni kaasamine.

Juhtkomisjoni teenindab tehniliselt Sotsiaalministeeriumi nutika arengu toetamise osakond.

Programmi eelnõu esitatakse hiljemalt iga aasta 15. veebruaril heaolu arengukava juhtkomisjonile arutamiseks. Programmi eelnõu esitatakse Rahandusministeeriumile riigi eelarvestrateegia koostamiseks hiljemalt iga aasta 1. märtsil. Programmi eelnõu avalikustatakse pärast riigieelarve eelnõu Vabariigi Valitsusele esitamist (hiljemalt 1. oktoobril) Rahandusministeeriumi kodulehel. Programmi kinnitab valdkonna eest vastutav minister pärast riigieelarve seaduse vastuvõtmist ning pärast seda, kui Vabariigi Valitsus on riigieelarve seaduse § 31 lõike 1 alusel riigieelarve täiendavalt liigendanud. Sotsiaalministeerium avalikustab programmi ministeeriumi kodulehel.

Programmi eelarve koostamisel lähtutakse riigieelarve seadusest ja selle rakendusaktidest. Eelarve sisaldab kõiki allikaid (sh välisvahendeid). Programmi eelarve esitatakse riigieelarve infosüsteemis (REIS), teenuste tase kuluarvestustarkvaras (KAIS).

Programmi tulud, kulud, investeeringud ja finantseerimistingimused kinnitatakse 2020. aasta riigieelarve seadusega. Meetmete eelarved kinnitatakse ministri liigendusega. Programmidevahelised eelarvemuudatused tehakse üks kord aastas vastava aasta riigieelarve seaduse muutmiseks. Struktuurivahenditega seotud muudatusi kajastatakse vahepealsel perioodil toetuse andmise tingimuste käskkirjades.

Kaasamine

Sotsiaalkindlustuse programmi elluviimist ja seiret koordineerib heaolu arengukava 2016–2023 juhtkomisjon. Valdikondliku komisjoni tööd juhib Sotsiaalministeerium ja sellesse kuuluvad esindajad kõikidest ministeeriumidest. Lisaks kutsutakse juhtkomitee töös osalema üleriigiliste kohaliku omavalitsuse üksuste liitude esindajad, sotsiaalpartnerite esindajad ning sotsiaalse turvalisuse, soolise võrdõiguslikkuse ja võrdse kohtlemise valdkonnas tegutsevate olulisemate partnerite esindajad. Vajaduse korral moodustatakse programmide koostamiseks ja elluviimise seiramiseks vastava programmi töörühm. Juhtkomitee täpsed ülesanded ja liikmed kinnitatakse valdkonna eest vastutava(te) ministri(te) käskkirjaga.

Seosed teiste tulemusvaldkondadega ja horisontaalsete teemadega

Seos heaolu arengukava 2016–2023 programmidega:

- **Tööturuprogramm** käsitleb ühisosana mittetöötamise riski ja seeläbi selliseid vaesust ennetavaid teenuseid ja hüvitisi nagu töötuskindlustushüvitis ja töövõimetoetus ning on tervikuna suunatud inimeste tööelus osalemise toetamisele aktiivsete tööturuteenuste pakkumisega, kuna töö on parim viis vaesusesse sattumise vältimiseks.
- **Hoolekandeprogramm** käsitleb ühisosana eakate ja puudega inimeste teenuste ja toetuste integratsiooni ning ohvritele suunatud hüvitisi.
- **Soolise võrdõiguslikkuse programm** tegeleb sooliste stereotüüpidega ning naiste ja meeste majandusliku sõltumatuse toetamisega, sh soolise palgalõhe vähendamisega. Sooline palgalõhe mõjutab ka palgast sõltuvaid hüvitisi, nt pensioneid (pensionilõhe).

Elanikkonnarühmade võrdlus näitab, et nii absoluutne vaesus kui suhteline vaesus ohustavad Eestis enam naisi, mistõttu on toetuste ja hüvitiste skeemide väljatöötamisel ja arendamisel väga oluline arvestada, kuidas need mõjutavad eri soost inimesi.

Seos teiste arengukavadega:

- **Laste ja perede arengukava 2012–2020** hõlmab perehüvitisi, mis aitavad katta laste kasvatamise kulusid, ja puudega lapse toetust, mis on osa puuetega inimeste sotsiaaltoetuste seaduse alusel makstavate toetuste paketist.
- **Rahvastiku tervise arengukava 2020–2030** käsitleb mittetöötamise riski ja seeläbi vaesust ennetavatest hüvitistest ajutise töövõimetuse hüvitist.

Seirekorraldus

Sotsiaalkindlustuse programmi elluviimist ja seiret koordineerib heaolu arengukava 2016–2023 juhtkomisjon, mille ülesanneteks on:

- juhtida arengukava ja programmide elluviimist;
- teha programmi koostamisel ettepanekuid;
- osaleda programmi tulemusaruande hindamisel;
- täita EL-i ühtekuuluvuspoliitika perioodi 2014–2020 rakenduskava¹⁸ prioriteetse suuna nr 2 „Sotsiaalse kaasatuse suurendamine“ ja prioriteetse suuna nr 3 „Tööturule juurdepääsu parandamine ja tööturult väljalangemise ennetamine“ järgmiste meetmete¹⁹ valdkondliku komisjoni²⁰ ülesandeid:
 - lapsehoiu ja puudega laste hoolekandeteenuste arendamine hoolduskoormuse vähendamiseks;
 - tööturul osalemist toetavad hoolekandeteenused;
 - hoolekande taristu arendamine, keskkonna kohandamine puudega inimeste vajadustele vastavaks;
 - töövõime toetamise skeemi loomine ja juurutamine;
 - tööturuteenused tagamaks paremaid võimalusi hõives osalemiseks.²¹

Programmi seire toimub vähemalt üks kord poolaastas (veebruaries ja augustis). Sotsiaalministeerium koostab igal aastal programmi rakendamise kohta valdkonna arengukava tulemusaruande. Valdkonna arengukava tulemusaruanne esitatakse Rahandusministeeriumile ja Riigikontrollile riigi majandusaasta koondaruande koosseisu kuuluva tegevusaruande koostamise lähtedokumendina igal aastal hiljemalt 31. maiks. Samal ajal avaldatakse aruanne Sotsiaalministeeriumi kodulehel.

¹⁸ Ühtekuuluvuspoliitika fondide rakenduskava <http://www.struktuurifondid.ee/rakenduskava/>

¹⁹ Ühtekuuluvuspoliitika fondide rakenduskava meetmete nimekiri koos jõustunud õigusaktide ja seletuskirjadega <http://www.struktuurifondid.ee/struktuuritoetuse-seaduse-meetmepohised-oigusaktid-2/>

²⁰ Perioodi 2014–2020 struktuuritoetuse seadus <https://www.riigiteataja.ee/akt/121062014001>

²¹ Meetmepõhised õigusaktid <http://www.struktuurifondid.ee/et/oigusaktid/meetmepohised/2014-2020>